

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЛАСТИЧНОГО ОБ'ЄКТУ Поняття та передумови розвитку

Мистецтво ХХ і початку ХХІ ст. вирізняється пошуками нової художньої мови, а відтак створення чогось абсолютно нового, наповненого смисловою багатозначністю та множинністю авторських інтерпретацій. Таким стала поява пластичного об'єкту, якому властива принципова неоднозначність художнього повідомлення, представленого через модифіковану форму. Вивчення даного різновиду скульптури в українському мистецтвознавстві не проводилося, в той час як він є однією з складових зарубіжної історіографії сучасного мистецтва, тому не встановлено його генеза на українському ґрунті, особливості розвитку, не проведено систематизацію та класифікацію цих арт-об'єктів, не здійснено аналіз його художньої стилістики тощо. Як зазначає О. Голубець, новітнє розуміння об'ємної пластики відверто «пробуксовує», що обумовлено закономірним наслідком тривалої боротьби з «формалізмом» та пропагування реалістичного методу, який заперечував абстрактну форму чи застосування кольору [1]. Тому дослідження розвитку пластичного об'єкта як новації у сучасній скульптурі належить до актуальних проблем мистецтвознавства та культурології.

Сплеск інтересу до об'єктного мистецтва, просторових експериментів, нових технологічних прийомів у роботі з матеріалом проявився у другій половині ХХ ст., хоча перші кроки у цьому напрямку здійснив ще О. Архипенко, втілюючи у скульптурі принципи кубізму, запровадивши ритмізовану форму, композиційні інтервали у вигляді т. зв. конкейвіа (увігнутостей) та порожнин — наскрізних отворів, застосовував поліхромію. Це дало поштовх до значних зсувів у пластичному мисленні та вплинуло на розвиток нового пластичного образотворення — об'єкту, тісно пов'язаного з просторовими експериментами.

Питання про еволюцію і розвиток нової пластичної мови в мистецтві ХХ ст. ставить в своєму дослідженні Журавльова М., вказуючи, що у різних статтях, періодичних виданнях, книгах зі скульптури цього часу згадується про виникнення абстрактної скульптури, званої часто словом «об'єкт». «Поки

що відсутні теоретичні обґрунтування терміну «пластичний об'єкт», не проведені паралелі між пластичним об'єктом, зокрема, в кераміці і творами, виконаними, наприклад, у традиції мінімалізму і «реді-мейд» [2, 4]. Щодо терміну «пластичний об'єкт», його тлумачення має різні культурологічні особливості у західній літературі. Сьогодні найчастіше використовують такі словосполучення: «contemporary objects», «ephemeral objects», «domestic objects». Всі вони безпосередньо відносяться до сучасного мистецтва створення «об'єкту» з явними рисами класичної скульптури, дизайну, декоративно-прикладного мистецтва, реді-мейду, ленд-арту. Найчастіше їх об'єднують під спільною назвою «contemporary objects», зокрема на відомій виставці «International Art Fair for Contemporary Objects» у Лондоні.

В більш широкому сенсі, в будь-якому досліджуваному об'єкті ми можемо виявити його структуру, його раціональне призначення, поряд з яким присутня візуально сприйнята середовищна рефлексія, тобто відображення в ньому якостей навколишньої реальності. На цій основі можна говорити про два основні типи формоутворення пластичного об'єкта — закономірний і вільний. Існування структури і стихійності можна виявити тільки в їх взаємному співіснуванні і зіставленні. У навколишньому предметно-просторового середовищі ці два типи формоутворення тісно взаємозв'язані.

Тлумачення терміну «пластика», подано у Академічному тлумачному словнику, означає — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну, тривимірну форму і виконуються з твердих або в'язких матеріалів; скульптура [3]. Але це означення не розкриває багато інших характеристик терміну, зокрема жанрової специфіки, художньої мови, змісту. Пластична здатність найбільшою мірою перебуває в художньому образі або пластичних символах образотворчої творчості, тобто в просторових видах мистецтва. Це явище описує собою скульптурний мистецький витвір. Існує думка, що словосполучення «пластичний об'єкт» розглядають як модифікацію слова «пластифікувати» («ліпити»), стосовно будь-якого виду мистецтва, де використовується моделювання або лиття в трьох вимірах.

Пластичний об'єкт, що символізує свободу творчої інтенції, керований лише волею художника, став втіленням відмови від багатьох традиційних принципів роботи зі скульптурою, її технікою і внутрішнім змістом [2, 3]. Пластичний об'єкт репрезентовано мовою пластичних ідеограм і символів, що апелюють, здебільшого, до «фіктивних, нереальних форм». Таким чином художники мали можливість відійти від міметичної естетики, в тенетах якої так довго перебувало традиційне мистецтво, а передавати пластичну форму, зосереджуючись на виразності без імітації. Принцип зображувати те, що мислиш, а не те, що бачиш був покладений в основу естетики кубізму, як рецепція африканської

скульптури. Саме кубізм став платформою революційних змін не лише в осмисленні простору, а й часу. На зміну картині, що являла собою імітацію видимих поверхонь речей, прийшла картина, яку розуміли як самодостатній «об'єкт», що володіє автономною архітектонікою, власною візуальною репрезентацією. Якщо у репрезентації класичного світобачення, за словами Ж.Дельоза, лише один центр, одна лінійно спрямована перспектива, то сучасне пластичне мистецтво, тяжіє до багатомірності, це зумовлює динаміку, рух, що включає багато центрів, зміщення перспектив, плутанину точок зору, існування моментів, які істотно деформують репрезентацію [4]). «Мистецтво об'єкта», так називали мінімалістичну скульптуру, яку досліджував Ж.Діді-Юберман («То, что мы видим, то, что смотрит на нас», 1992), зосереджуючи увагу на специфічних властивостях скульптури як виду мистецтва, або навіть як їх квінтесенції. У інтерпретації автора мінімалістичні об'єкти поєднують в собі міф і сучасність, «духовне» (незриме) і візуальне, присутність і відсутність, на протигагу теорії Шеллінга, який вбачав завдання скульптури у відображенні нерозрізненості або повної тотожності ідеального і реального.

Від інших видів мистецтва пластичні об'єкти відрізняються відсутністю тимчасового розвитку образу, форма в них не змінюється, але присутній внутрішній характер процесу. Основна думка його такого трактування пов'язана з організацію середовища, тобто єдність середовища, та внесення до неї змін шляхом різних пластичних рухів з метою організації простору. У подібній концепції немає поділу на сферу і об'єкт як такий. А є різна ступінь ущільнення і зміни середовища шляхом певних рухів. Зрозуміло, ущільнення можуть досягати максимальних величин, але проте такі «проявлені» об'єкти залишаються частиною середовища, належать його і володіють тими ж ознаками і якостями, що і їх навколишнє середовище.

Пластичний об'єкт входить до складу багатьох синтетичних мистецтв більш менш повноправним елементом. Виразність образу досягається використанням зорово-формальних елементів, вони сприяють створенню певної духовної атмосфери, настрою, виявленню ідейного змісту твору. У творчій практиці тектонічно-композиційний і емоційно-експресивний аспекти нерозривні, так як духовна змістовність образу багато в чому залежить від певного пластичного рішення, а він, у свою чергу, завжди несе певний емоційно-естетичний зміст. Художники моделюючи форму використовують широкий вибір традиційних матеріалів, таких як мармур, граніт, піщаник, кістки, дерево, теракоту, а також сучасні матеріали (полімер). Проте, більше типів пластичного об'єкту включають інноваційні методи та матеріали, якими втілено творчі інтенції.

Початки зародження української скульптури сягають глибини віків, кожна епоха внесла свої корективи у розвиток та вивчення даного виду мистецтва.

Впродовж ХХ ст. у цьому виді мистецтва втілювалися культурно-мистецькі запити суспільства. З 1930-х стилістика та тематика творів обумовлювалася методом соцреалізму, з 1950-х скульптори починають експериментувати з новими матеріалами (майоліка, оргскло, пластмаса), наступне десятиліття позначене жанровою різноманітністю, з 1980-х зміни спрямовані у бік вільної творчості, період незалежності української держави можна охарактеризувати активними міжнародними взаємозв'язками, які сприяли розширенню видової специфіки скульптури і появі нових арт-практик, насамперед появи скульптурних симпозиумів, пленерів, трієнале скульптури. Як зауважує М. Протас: «Система пластичного мислення Заходу та антизахідно налаштованого Близького і Далекого Сходу (особливо Китаю, Кореї) і півдня (Туреччини, Єгипту) по відношенню до українських скульпторів нонконформно-знакового крила явно вирізняються різновекторністю, від чого не на кожний зарубіжний симпозиум можуть пробитися наші художники, навіть маючи багатий досвід пленерної практики» [5].

Чимало молодих та вже відомих скульпторів України прагнуть до чогось нового, ще не освоєного і ніким не застосованого приводить їх звернутися до надприродних ідей та нових пошуків. В сучасному мистецтві можемо з впевненістю виділити знаного скульптора ХХ ст. О. Архипенка, його твори відображають новаторські ідеї, котрі перевернули плін того часу і до сьогодні є прикладом для наслідування та захоплення. «Ні один скульптор від часів Родена не наклав такої печаті на свою добу, як О. Архипенко», зазначає С. Гординський [6]. У своїй творчості він сягнув у самі найпервісніші глибини формотворення, відкрив нові можливості для скульптури, однаково порядку інтелектуального й інтуїтивного, словом, поширив межі мистецтва на нові, раніше навіть не вимріяні площини творчості. Однією з ранніх скульптур є робота із зігнутих абстрактних форм, що нагадують ілюзію об'єму і порожнечі («Жінка, що йде», 1912). Автор лишив на ній напис: «після мене настануть дні, коли цей твір стане напрямним і митці будуть різьбити простір і час» [7]. Митець перебував у постійному творчому пошуку нових ідей, експериментував, вводив у пластику колір, додаткові матеріали, поєднував раніше незриме. Він обґрунтував принципи рухомого малярства, сконструював особливий механізм — «архипентру», складав скульптурні форми, поєднуючи тривимірність та площинність, використовував наскрізні прорізи у фігурах, вперше в світовій практиці застосував контррельєфи як засіб компонування. Його творчість стала протестом для українських скульпторів, вони ще досі вчаться на прикладах талановитого художника. Його твори і стали передумовою нового віяння в скульптурному прогресі. Вони стали першими пластичними об'єктами, які ввійшли в історію українського мистецтва.

Ще одним яскравим прикладом в українському мистецтві є творчість знаного скульптора М. Дзиндри. Слідкуючи за найновішими формалістичними

досягненнями світового мистецтва, М. Дзіндра випереджував ровесників в масштабах образного вислову та композиційній довершеності творів. [8, с. 5]. Творчі пошуки скульптора в царині формалістичних відображень привели митця до абстрактної пластики, він прагнув відтворити властивість нових просторових рішень, як процес творчого експерименту. Творчий спадок скульптора М. Дзіндри ввібрав усю ретроспективу формальної еволюції світового пластичного мистецтва протягом ХХ ст. [8, с. 7]. Асоціативні образи, що становлять зміст його скульптур аж ніяк не є трансформацією реальних об'єктів реального світу. Безмежна фантазія художника, що шукає пластичного вирішення в несподіваних ракурсах об'ємних форм створює величні образи-рефлексії («Залюблені», камінь, 1972). Нововіднайдена властивість пластичної форми, винайдена скульптором у процесі митецького пошуку, окрім рис монументальності набуває тектонічних властивостей пластичного об'єкту («Три бумеранги», камінь, 1984). У своїх роботах він прагнув віднайти форми та принципи їх комбінації, що символізували суть представленого феномену.

Ще одним класиком української пластичної скульптури є В. Одрехівський, який працює в ділянці монументальної, декоративної і станкової скульптури. Пластика його творів базується на виявленні і заостренні внутрішньої енергії, яка притаманна сповненій життя формі людини. Лінія-вісь, котра пронизує всю фігуру і характеризує взаємозв'язок та взаємодію основних конструктивних складових, стає стержнем для хвилястої плавної форми, напруженої з одного боку та ввігнутої з іншого («Силует серця», бронза, 2009).

Особливою цікавістю відображення пластичного об'єкту є творчість молодих художників, які не обмежують себе ніякими рамками, застосовуючи в творчому відображенні найрізноманітніші та найнеочікувані предмети та матеріали. Цікавими в задумі та виконанні є роботи С. Рябченка («Явлення», листована сталь, 2012), Ж. Кадирової («Мушля», металевий каркас, черепиця, 2012), котрі були представлені на Першому фестивалі сучасної скульптури у Києві того ж року. Їх об'єкти маючи абстрактний характер відображають досконалість та красу, котра працює як на сприйнятті так і на концептуальному рівні, впливаючи на глядача своїм філософським меседжем. Пластичні об'єкти у сучасному просторі позначені своєрідним мінімалізмом та аскетизмом засобів виразності, що дає можливість глядачеві зануритися в глибини змісту, відчутти вібрацію «їх душі».

Цікавою для вивчення та дослідження пластичного об'єкта є техніка кераміки. Адже глина — це один з самих пластичних матеріалів і чимало сучасних скульпторів звертаються до нього, щоб втілити в реальність свої художні задуми. Одним з прикладів для читання пластики в шамоті є творчість В. Андрушка. Абстрактні форми та цікаві композиційні задуми вирізняють кожну роботу автора. Художнику властиві цікаві формалістичні пошуки, нестандартність мислення,

яскраво виражена індивідуальна манера у творчості. Дерево для нього не є матеріалом для реалістичного трактування у пластиці, столярному ремеслі чи різьбленні [9] прості форми втілені у незвичних філософських образах художника. Він ніби читає думки, зачаровуючи подив на свої творіння. Митець вміло оперує матеріалом, використовуючи різні фактури та допоміжні матеріали у своїх роботах. Нитки, камінці шматки тканини чи металу допомагають художникові створити бажаний образ. Він звертається до різних матеріалів і технік, роботам притаманні інтенсивні та цілеспрямовані пошуки нових форм творчого осмислення дійсності, оригінальність трактування теми, самостійність та неповторність образів, вдумливе звернення до національної культурної спадщини.

Молоде покоління також надало сучасного звучання керамічним скульптурним об'єктам, прикладом є твори молодого випускника факультету декоративно-прикладного мистецтва ЛНАМ С. Столярука. Коло його мистецьких зацікавлень — надзвичайно широке. Окрім гончарства, яке було його мрією з дитинства, він виготовляє ковані вироби з металу, займається аналоговою фотографією, живописом, експериментує з різними матеріалами на основі їх технологічних особливостей. [10]. Оригінальною в пластичному плані є робота «Карпатський олень» (2009), створена на гончарному крузі задум автора в сучасній інтерпретації нагадує споглядачу прообраз величної тварини. Вміло автор застосовує кольорові поливи, котрі надають роботам особливого звучання («Цвіт папороті», глина, поливи, 2010). Роботи художника містять сучасний погляд на ніби всім відомі речі, вони є відгомном теперішніх тенденцій у сучасному світі незвичайного пластичного мистецтва.

Сучасне мистецтво, яке характеризується розмаїттям стилів, жанрів, технік, акумулює нові підходи до арт-практики, це обумовлює зміну традиційних методів репрезентації і трансформації пластичних мистецтв. Особливо виразно ця властивість відобразилася в даний час, коли мистецтво стало усвідомлювати свою самоцінність і коли провідним напрямом всієї естетичної практики стала саме образотворча творчість. Абстрагування пластичного об'єкту стало справжнім втіленням авторської думки, техніки виконання художнього твору та творчим відображенням ідеї творчого прогресу. Сенс сучасних творів мистецтва слід шукати в наданому їм ідеалі розумного дії або бездіяльності в сьогоднішньому світі [11]. Так і сенс існування пластичного об'єкту, як однієї з форм сучасного мистецтва є присутнім і по-різному втіленим у сучасному українському мистецтві. Можна констатувати, що на початку XXI ст. синтез мистецтв, як явище, набуває нового просторового втілення, а людина з творця мистецтва стає не тільки його співучасником, але і частиною, об'єктом мистецтва.

Отже, пластичний об'єкт — це інноваційне відображення нового, філософського спрямований на взаємодію з суб'єктом споглядання і хоча не існує

остаточного його трактування, є його неоднозначне існування та відображення в сучасній скульптурі. Нерідко набуваючи монументальних форм він стає окрасою парків, скверів, відкритих приміщень, а трансформуючись в малі форми добре вписується в інтер'єр офісів, ресторанів, житлових приміщень. Можна з впевненістю сказати, що він є важливою гілкою у розвитку сучасного тривимірного мистецтва. Його виразність досягається за допомогою особливої форм, побудови основних композиційних вирішень, обсягів мас, ритмічних відносин, що становлять єдине ціле. Зміст художнього образу пластичного об'єкту втілюється в матеріальних обсягах і формах, які займають тривимірний простір. Основними естетичними засобами виступають обсяг, силует, пропорції, світлотінь, тобто побудова об'ємної форми, пластичне моделювання, розробка силуету, фактура, матеріал, а іноді колір.

1. Голубець О. Пластична мелодія Володимира Одрехівського // Артанія. — 2011. — № 1. — С. 56.
2. Журавлёва А. А. Возникновение и развитие пластического объекта в керамике Японии второй половины XX века: Автореф. дис. ... канд. искусствоведения. — М., 2011.
3. Академічний тлумачний словник української мови: В 11 т. — К., 1975. — Т. 6. — С. 565.
4. Делез Ж. Различие и повторение / Пер. с фр. — СПб., 1998. — С. 78.
5. Протас М. Скульптурные симпозиумы Украины: Стилистико-парадигмальная эволюция. — К., 2012. — С. 17.
6. Гординський С. О. Архипенко та його місце в українському мистецтві // Сучасність. — 1987. — Ч. 5 (313). — С. 44.
7. Горинь Б. Олександр Архипенко: Нариси. — К., 2007. — С. 8.
8. Мисюга Б. Скульптура Михайла Дзіндри. — Івано-Франківськ, 2001. — С. 5, 7.
9. Енциклопедія Коломиїщини: В 4 т. — Коломия, 2006. — Т. 1. — С. 183.
10. Львівська національна академія мистецтв. — Львів, 2011. — С. 240.
11. Аккаш О. Конформізм і протест як форми існування сучасного мистецтва // Сучасне мистецтво: Наук. зб. — К., 2013. — Вип. IX. — С. 6.

Анотація. У статті досліджується спроба визначення у сучасному мистецтві нового терміну «пластичний об'єкт», його значення та передумови розвитку.

Ключові слова: пластика, пластичний об'єкт, сучасне мистецтво, пластичне мистецтво.

Аннотация. В статье исследуется попытка определения в современном искусстве нового термина «пластический объект», его значение и предпосылки развития.

Ключевые слова: пластика, пластический объект, современное искусство, пластическое искусство.

Summary. The article examines the attempt to define contemporary art new term «plastifical object», it is meaning and background of development.

Keywords: plastic, plastifical object, contemporary art, plastifical art.